

משרד
התרבות
והספורט

גליון 29

שבטי ישראל

חשון תשפ"ג

בסיבון חתונה

הפינה
לצעירים

דמויות מופת
בעדות ישראל
רבי שלום
עראקי

מתכון לחמים
קלאסי!

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, וכנסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים,
קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה' בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה ומחקר בעדות ישראל השונות. גיליון מורחב זה, מוקדש לחודש חשוון ובעיסוק מורחב במנהגי עדות לשמחת חתונה. בתפילה שיתקבלו תפילותינו ברצון ונזכה כולנו לבריאות איתנה, שפע וברכה. תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה.

דור ועוד דור,
שרשרת מתמשכת.
חופה
ניגון נוגע

זוג טרי נישא
בית חדש נולד.

ונמשכת השרשרת,
דור ועוד דור.
מנהגי בית אבא,
בישולים מבית סבתא,
עוברים וממשיכים מסורת
היום ולב

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

מנהגי מרוקו לענייני חתונה

1. אין באירוסין תנאים כמו אצל קהילות האשכנזים. זקן" - הזוג בבית הורי החתן.

4. החתונה נערכת ברוב פאר בהשתתפות קרובי שתי המשפחות. אין נוהגים לקיים את החופה מתחת לכיפת השמים. מקשטים את מקום החופה כמין במה עטופה אריגים צבעוניים, עליה כתר גדול עשוי בצבעים שונים, שמתחתיו נערכת החופה. הזמרים מנגנים בכליהם והפייטנים מפזמים פיוטיהם להנאת קהל המוזמנים. אחרי-כן מוסרים הקרובים והמכרים את מתנותיהם לכבוד החתן והכלה ומשפחותיהם באמצעות אדם מיוחד, העומד ומכריז על כל מתנה - ממי נתקבלה ולכבוד מי ניתנה.

5. בשבעת ימי המשתה משתדלים לזמן בכל יום פנים חדשות, כדי לברך שבע ברכות.

6. בשבת "ואברהם זקן" אין מוציאין ספר-תורה מיוחד

2. ביום השני שלפני החופה, שבדרך כלל מתקיימת ביום הרביעי שבשבוע, מתחייב החתן על סכום הכתובה לפני סופרי בית-הדין, ואבי הכלה מתחייב על הנדוניה. סופרי בית-הדין והפמליה הנלווים אל אבי-הכלה מוזמנים באותה הזדמנות לחזות ב"תערוכה זוטא", בה מציגה הכלה את הנכסים שהיא מביאה לבית החתן: בגדים ותכשיטים וכיוצא באלה. גם השכנים והמכרים עוברים בזה אחר זה לראות ולחזות ב"תערוכה". ביום השלישי שלפני החופה נערכת בבית הורי הכלה מסיבת ה"חנא".

3. בשבת שלפני החתונה - "שבת האירוסין" - החתן והכלה בבית הורי הכלה: ואילו בשבת שלאחר החתונה - "שבת ואברהם

7. בתום שבעת ימי המשתה מזמין הזוג הצעיר את כל קרובי המשפחה ל"סעודת הדג" - סעודה משפחתית שעיקרה דג.

(מתוך אתר דעת, שלום דנינו ילקוט מנהגים - א', בעריכת א. בן יעקב בהוצאת המדפיס הממשלתי, ירושלים תשכ"ז)

לקריאת "ואברהם זקן", כפי שנוהגות מקצת קהילות, אבל קוראים את החתן לתורה בפיוט ובשירה, ולאחר הברכה האחרונה קוראין לפניו בפרשת "ואברהם זקן" (בראשית כד, א-ז), פסוק פסוק ותרגומו לארמית, בנעימה ובחגיגות.

מנהגי יהדות פרס לענייני חתונה

1. האירוסין נעשים בחגיגות רבה, במעמד קרובים, ידידים ונכבדים. בפני רב העדה נערכת תקיעת-כף, והנשים מאשרות את הזיווג בתרועת כלי... לי... לי... לי... .

2. את החתונה עורכים בבית הכלה, בשעות של בין-השמשות. הבית מתמלא מוזמנים מצד החתן והכלה. לאחר אמירת שבע הברכות על-ידי רב העדה משבר החתן כוס זכוכית ברקיעת רגל. את סעודת החתונה עורכים ברוב פאר והדר.

3. לפנים נהגו לקיים סעודה בכל יום משבעת ימי המשתה והזמינו לסעודות אלה אורחים רבים. היום מקצרים ומעמידים את החתונה על שלושה טכסים בלבד:

(א) טכס הנישואין, שנערך על פי רוב ביום הראשון, בערב;

(ב) טכס החתונה, שנערך באולם גדול ששוכרים לכך ושאליו מזמינים את בני המשפחה, ידידים ומכרים רבים. טכס זה מלווה שירה וזמרה ובו ניתנת גם סעודה דשנה;

(ג) טכס הנערך ביום השבת, בערב, שבו מגישים בני המשפחה מתנות לזוג הצעיר. גם מסיבה זו נמשכת בשמחה, בשירה ובזמרה עד חצות הלילה. כאן בישראל עורכים על פי רוב את טכס הנישואים באולם שכור ויתר המסיבות נערכות בבית החתן.

(מתוך: אתר דעת, חנינא מזרחי ילקוט מנהגים - א', בעריכת א. בן יעקב, בהוצאת המדפיס הממשלתי, ירושלים תשכ"ז)

3. לפנים נהגו לקיים סעודה בכל יום משבעת ימי המשתה והזמינו לסעודות אלה אורחים רבים. היום מקצרים ומעמידים את החתונה על שלושה טכסים בלבד:

מנהגי תימן לענייני חתונה

4. בשבת שלאחר החתונה באים קרובי החתן והכלה עם החתן לבית-הכנסת. לפני עליית החתן למפטיר אומר החזן את הפיוט "חתן נעים עלה". אחר התפילה הולך ציבור המתפללים אל בית החתן או הכלה ל"קידוש" וכיבוד קל. בשבת זו וגם לאחריה באים לבית החתן או הכלה להתארח עם "ג'עלה" (ב-ז. 2.).

5. כשנפרדים מן החתן מברכים אותו: "א-להים יבנה ביתך", והוא עונה לאיש נשוי: "ביתך לא יחסר"; ואם המברך אינו נשוי, עונה לו החתן: "ביתך יבנה".

(מתוך: אתר דעת, שמעון גרידי ילקוט מנהגים - א', בעריכת א. בן יעקב, בהוצאת המדפיס הממשלתי, ירושלים תשכ"ז)

מנהגי החתונה בתימן היו רבים, אך בארץ רובם ככולם בטלו במשך הזמן. היום עדיין נהוגים מנהגים אלה:

1. השבת שלפני שבוע החתונה נקראת "שבת ההתחלה", והערב לפני יום החופה נקרא "לילת אלחנא".

2. הקידושין והחופה אינם נערכים תחת כיפת השמים. אחר הקידושין פורשים טלית על החתן ועל הכלה ואומרים "ויתן לך הא-להים מטל השמים" וגו'.

3. ב"סעודת מצוה" החתן בוצע על הלחם במקום ה"מארי". לפני ברכת המזון אומרים האורחים בצוותא ובקול רם את המזמור "רחש לבי דבר טוב" (תהילים מה).

פינת ההלכה

שאלת גשמים

-מתוך אתר יהדות נט
על פי פסקי מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל-

לאחר חורבן בית המקדש היו עדיין כאלה שמתאספים מכל התפוצות לעלות לרגל, ובפרט ליד הכותל המערבי שלא זזה שכינה משם, ומפני תקנת עולים אלה איחרו את השאלה של טל ומטר לשבעה חשון. [שארית יוסף חלק ג עמוד צח. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה א, עמוד עו].

ב מנהג הספרדים ועדות המזרח בברכת השנים, לומר בקיץ "ברכנו", ובחורף "ברך עלינו", וכוללים בה שאלת טל ומטר. והוא מנהג נכון על פי הקבלה. ובנוסף ספרד של האשכנזים אומרים לעולם "ברך עלינו", אלא שבחורף כוללים בה ותן טל ומטר לברכה. [שארית יוסף חלק ג עמוד צח. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ב].

א בארץ ישראל שואלים את הגשמים בברכת השנים לומר "ותן טל ומטר לברכה", החל מליל שבעה בחשון, בתפלת ערבית, עד המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ועד בכלל. ואף על פי שהיה ראוי להתחיל לשאול טל ומטר תיכף ומיד אחר החג, כדרך שמזכירים "משיב הרוח ומוריד הגשם" החל מתפלת מוסף של שמיני עצרת, והלאה, מכל מקום תיקנו חז"ל לעכב שאלת טל ומטר עד שיעברו חמשה עשר יום אחר החג, כדי שייספיקו עולי רגלים להגיע למחוז חפצם, ולא יעצרו הגשם, ושיערו אז שדרוש חמשה עשר יום כדי להגיע (בתנאי התחבורה של הימים ההם) מירושלים לנהר פרת, גבול מדינת בבל, ששם היה היישוב המרוחק ביותר מירושלים. ואף

ערבית של יום הששים. וחילי הצבא ותיירים ושאר בני אדם שנקלעו לסיני או לגולן או לדרום לבנון, שהאקלים שלהם דומה לשל ארץ ישראל, שואלים טל ומטר בליל ז' בחשון, שאין הדבר תלוי בקדושת הארץ, אלא הכל לפי צורך הגשמים לארץ ההיא.

ובפרט במקומות הסמוכים לארץ ישראל. וכן כתבו האחרונים, שבמקומות שמזג האויר והאקלים שלהם דומה לשל ארץ ישראל, כגון מדברות סיני ואל עריש והגולן ודמשק וסביבותיה שואלים טל ומטר בז' בחשון, כתושבי ארץ ישראל, כי מזג האויר שלהם דומה לשל ארץ ישראל. [שארית יוסף חלק ג עמוד צט. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ד, עמוד פא].

בן חוץ לארץ שטעה בתפלתו ושאל טל ומטר לפני שיגיע יום ששים לתקופה, אינו צריך לחזור ולהתפלל, כיון שעל כל פנים עונת הגשמים היא, ואין הגשמים בימים אלו סימן קללה, שהרי מזכירים בתפלה "משיב הרוח ומוריד הגשם". ולא עוד אלא שאפילו אם טעה בחוץ לארץ

ג

מי שטעה ושאל טל ומטר בברכת השנים תיכף ומיד לאחר החג, קודם שבעה בחשון, אינו צריך לחזור ולהתפלל, כיון שעל כל פנים עונת הגשמים היא. ואפילו נזכר באמצע התפלה, יכול להמשיך להתפלל. ומכל מקום אם ירצה יוכל לחזור ולהתפלל בתנאי דנדבה, שיאמר: "אם אני חייב לחזור ולהתפלל, הריני מתפלל לשם חובה, ואם לאו תהיה תפלתי זו לנדבה", ואינו צריך לחדש בה דבר. [שארית יוסף חלק ג עמוד צט. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ג, עמוד עח].

ד

במה דברים אמורים בארץ ישראל שהיא ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים, וזוקקים תושביה לגשמים מרובים. ולכן מקדימים לשאול טל ומטר החל מליל ז' בחשון, אבל בחוץ לארץ כגון בבל ומצרים וסביבותיהם שאינם צריכים לגשמים כל כך, אין שואלים טל ומטר אלא עד יום הששים אחר תקופת תשרי. ויום התקופה מכלל הששים יום. ומתחילים לשאול בתפלת

ה", ומיד נזכר, יאמר "למדני חקיק", וחוזר ושואל טל ומטר, ומסיים שנית "כי אתה שומע תפלת כל פה" וכו'. ואם חתם שומע תפלה, ואחר כך נזכר שלא שאל טל ומטר, יאמר שם קודם ברכת רצה, "ותן טל ומטר לברכה". ואם אמר תיבת רצה, חוזר ל"ברך עלינו", וממשיך תקע בשופר ויתר הברכות על הסדה וכן הדין אם נזכר באמצע מודים, או באמצע אלהי נצור, שחוזר לברך עלינו. אבל אם סיים פסוק יהיו לרצון האחרון, אף על פי שעדיין לא פסע שלש פסיעות לאחוריו, חוזר לראש התפלה. [שארית יוסף חלק ג' עמוד ק'. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ו, עמוד פה].

ז

מי שטעה בתפלת ערבית בימות הגשמים, ולא שאל טל ומטר בברכת השנים, וסיים תפלתו, אף על פי שמעיקר הדין תפלת ערבית רשות, אף על פי כן חייב לחזור ולהתפלל שנית. ואם נזכר באמצע תפלתו חוזר על דרך שנתבאר בסעיף ו'. [שארית יוסף חלק ג עמוד קא. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב,

ושאל טל ומטר קודם שבעה בחשון, גם כן אינו צריך לחזור ולהתפלל, כדין בן ארץ ישראל שטעה. ומכל מקום אם רצה יכול לחזור ולהתפלל בתנאי דנדבה, כמו שנתבאר לעיל סעיף ג'. [שארית יוסף חלק ג עמוד ק'. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ה עמוד פג].

ו

אם טעה ולא שאל טל ומטר, אם נזכר בסיום ברכת השנים, לפני שיזכיר "השם", חוזר ואומר ותן טל ומטר לברכה וכו', ומסיים על הסדה. ואם לא נזכר עד שחתם ברוך אתה ה' מברך השנים, לפני שיתחיל ברכת תקע בשופר, יאמר שם בין ברכה לברכה "ותן טל ומטר לברכה", וימשיך ברכת תקע בשופר וכו'. ואם לא נזכר עד שהתחיל תקע בשופר גדול, ימשיך בתפלתו עד ברכת שמע קולינו, ולפני שיאמר "כי אתה שומע תפלת כל פה", יאמר שם: "ותן טל ומטר לברכה". (ואם הוא בתענית שצריך לומר עננו, יאמר תחלה ותן טל ומטר לברכה, ואחר כך יאמר עננו). ואם שכח לשאול גם בברכת שמע קולינו, וחתם "ברוך אתה

מי שנסתפק אם שאל טל ומטר בתפלתו או לא, אם נזכר להסתפק לפני ברכת שמע קולינו, שואל טל ומטר בשומע תפלה, ואם נזכר לאחר שהתחיל רצה, אם הוא בתוך שלשים יום מיום שמתחילים לשאול בו טל ומטר, חוזר לברכת ברך עלינו, שחזקה עליו שאמר ברכנו כפי שהיה שגור בפיו קודם זמן שאלה. ואם הוא לאחר שלשים יום אינו חוזר, שחזקה עליו שאמר כהוגן. ושליח צבור קבוע שאומר החזרה בשחרית ובמנחה, די לו בשמונה עשר יום להרגיל לשונו לומר ברך עלינו, לפיכך אם נסתפק לאחר מכן אינו חוזר. [שארית יוסף חלק ג עמוד קב. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה י', עמוד צ'] .

סימן קיז הערה ז, עמוד פז] .

ח

אשה שטעתה בברכת השנים ולא שאלה טל ומטר, בין בשחרית ובין בשאר תפלותיה, דינה כדין איש שטעה ולא שאל טל ומטר, וחזרת להתפלל על דרך שנתבאר בסעיף ו'. [שארית יוסף חלק ג עמוד קא. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה עמוד פח] .

ט

אם טעה ולא שאל טל ומטר בערבית של ליל שבעה במר-חשוון, יש אומרים שאינו צריך לחזור ולהתפלל, ויש חולקים וסוברים שצריך לחזור ולהתפלל. ונראה להלכה שאם נזכר קודם שומע תפלה, ישאל שם טל ומטר, ואם התחיל רצה, יחזור לברכת השנים. ואם סיים תפלתו ונזכר שלא שאל טל ומטר, יחזור ויתפלל בתנאי של נדבה. [שארית יוסף חלק ג עמוד קא. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ט, עמוד פח] .

1/2 כ"ט מ"ח

1/2 כ"ט ס"א לחו"ד

1 ה"ב

1 כ"ט ס"ב

1/2 ק"י ס"ד לח"מ

א"ת ב"פ

מ"ד ב"פ א"ת ב"פ החומרים א"ת ב"פ החומרים א"ת ב"פ החומרים

א"ת מ"ת מ"ת ב"פ לחו"ד מ"ת מ"ת א"ת ב"פ מ"ת מ"ת

א"ת ב"פ מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת

ב"פ מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת

ב"פ מ"ת

א"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת

ב"פ מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת מ"ת

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

רבי שלום עראקי

נולד בשנת 1685 ונפטר ב-1780. היה נשיא קהילת יהודי תימן והממונה על המטבעה (הטבעת הכסף) של תימן. פעילות זו עוררה מחלוקת רבה. הוא הודח מתפקידו בשנת 1761 בעקבות הסתה וקנאה מוסלמית על רקע חילופי שלטון שם ונאסר. קנס כבד שהוטל עליו מוטט אותו כלכלית. בגיליון הבא נרחיב עליו את הדיבור

בשנת 1740 פעל נמרצות להחדרת סידור התפילה

עניית ספריה

מרכז מורשת הרמב"ם
Maimonides Heritage Center

האגף לתרבות יהודית יוצרים חיבור לנשמה

משרד החינוך

מספר

תשפ"ג

כנס

14

הרמב"ם
פלאטי

5-7.1.23

חמישי-שבת | י"ב-י"ד טבת

מלון חוף גיא טבריה

הנהגות ואורחות חיים בעדות ישראל השונות

מאת דוד חוברי

ממנחת שבת עד מוצ"ש

לאחר מנוחת השבת משעה שתיים בערך יוצאים אבות ובנים לבית הכנסת. יש הקוראים פרקי זוהר, רש"י של פרשת השבוע, מדרש עין יעקב והלכה ויש הלומדים תלמוד, הרמב"ם וכיוצ"ב. יש לציין שלכל קטגוריית לימוד נתלוותה נעימה ולחן המותאמים לה. מתפללים מנחה, מטיילים מעט בתוך הרובע היהודי וחוזרים הביתה לסעודה שלישית כשישים דקות לפני צאת השבת. בכל השעות הנ"ל שהגברים שהו בבית הכנסת ללימוד וּתפילה בזמן זה הנשים יוצאות במיטב מחלצותיהן ותכשיטיהן לביקורים משפחתיים ו/או חברתיים ולעיתים אף לביקורי חולים, לשמחת כלה או יולדת. ביקור זה נקרא "דוידאר" – ביקור נימוסין. הנשים מתואמות לשוב הביתה לאותה שעה בה הגברים חוזרים מבית הכנסת. הם נפגשים יחד לסעודה שלישית שנמשכת עד צאת השבת תוך אכילת ג'עלה ובלווי שירי שבת ייחודיים משירי ר' שלום שבזי במנגינה של תפילה והשתפכות הנפש ובמיוחד לשיר "יה ממעון קדשך תשגיח ותראה, עם דל אשר גלה חלוש ונכאה". בכך נפרד היהודי התימני בנימת געגוע מהשבת. לאחר גמר הסעודה מברכים ברכת המזון וממשיכים לקרא בקשות ואו פרקי תהילים עד רדת החשכה. תפילת ערבית נהגו להתפלל יחידים בבית, אף בית כנסת בצנעא לא נפתח במוצ"ש. לדעתו של הרב יוסף קאפח יתכן שמקורו של מנהג זה נבע מכך ששתו יי"ש (עארק) בסעודה שלישית ולעיתים יש שהפריזו בשתייה ואז אם יתפללו במניין קיים חשש שמא החזן יהיה שתוי ולא יוציא את המתפללים ידי חובה. אחרי ערבית עושים "הבדלה" כל אחד והנוסח המקובל עליו. לאחר ההבדלה מתיישבים בניחותא לעישון נרגילה. תלמידי חכמים ויחידי סגולה כמו בבית מדרשו של המהרי"ק נתכנסו במוצ"ש ללימוד ב"מורה נבוכים" ואו אסטרונומיה.

ימי בין המצרים ותשעה באב

במשך שלושת השבועות שבין י"ז בתמוז לתשעה באב נהגו להמעיט בשׁי מחה לפיכך לא התקיימו חתונות, לא מסיבות, לא קנו בגדים חדשים ולא ערכו קניות גדולות. לגבי אכילת בשר נהגו לאכול אפילו עד סעודה מפ־סקת. רק בסעודה מפסקת הקפידו שלא לאכול בשר כלל. כמו כן הקפידו בשבוע שחל בו ט׳ באב שלא להסתפר, לא לכבס ולא ללבוש בגד מכובס כל זאת עפ״י לשון ההלכה ברמב״ם. ביום הצום הקפידו כולם לצום לרבות גֻּשִׁים בהריון ומניקות. לפני סעודה מפסקת נהגו להתפלל מנחה יחידים בבית. לסעודה מפסקת נהגו לאפות פיתות מבצק ללא שמרים (״פטיר״) כדי ש״ישב״ היטב בבטן. לבצק זה לוקח הרבה זמן להתעכל וזה נותן תחושת שובע ארוכה יותר. את הלחם פותחים לפתיתים (״פתות״) לחתיכות קטנות ומבשלים בקערה עם חמאה ולבסוף ״שוברים״ על זה מספר ביצים, מחממים הכל ביחד ואוכלים עם דבש או סוכר. לאות אבל אוכלים סעודה זו על גבי הקרקע כאבל. יש המוסיפים ואוכלים את הפיתה עם חילבה לא מורתחת כי עפ״י ההלכה אסור לאכול בסעודה זו שני מיני תבשיל. לבסוף מקנחים בענבים ושותים קהווה.

לבית הכנסת הולכים בנעלי בד שחורים ו/או יחפים. שוהים בבית הכנסת באווירת נכאים כמחצית השעה עד שמחשיך ואז מתחיל הרב בקריאת ״על נהרות בבל״ בקול בכיה ואנחה כאבל כשכל הציבור מצטרף במקהלה בוכיה. כל זמן קריאת המשך הקינות דולק בבית הכנסת רק נר בודד דבר המחזק את אווירת העצב והדכדוך לקריאת הקינות נעימות המיוחדות ליום זה. כל הציבור משתתף בקריאת הקינות כל אחד קורא בתורו לפי סגנונו והקהל עונה בצותא בפזמון החוזר. מסיימים את הערב בקריאת הקינה על עשרת הרוגי מלכות ולאחר מכן מציינים את מספר השנים לחורבן בית ראשון ובית שני. בגיליון הבא נתאר את המשך הצום והתפילות ביום תשעה באב עד לגמר הצום.

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

המהרי"ץ - ר' יחיא צאלח

מאחר ולתרומתו של המהרי"ץ לקהילת יהודי תימן ישנה משמעות היסטורית חשובה לכן החלטתי להקדיש פרק מיוחד הראוי לו. המהרי"ץ היה צורך מומחה וסופר סת"ם שנודע בכתב ידו הנאה ועל זה התבססה פרנסתו. מתוך עיון בספריו ובחיבוריו אנו למדים על עומק ידיעותיו וגאונותו בתורה. הוא היה בקיא בתנ"ך, בתלמוד, במדרשים, בפוסקים ראשונים ואחרונים, בספרות הקבלה ובכתביהם של חכמי ספרד ואשכנז. נודע בצניעותו וענוותנותו והדברים באים לידי ביטוי בכתביו. למשל בהקדמתו לסידור "עץ חיים" הוא כותב: "הנה לא נעלם מעיני עיני הדיוט, מיעוט ערכי על כי בער אנוכי מאיש ולא בינת אדם לי להבין לעצמי הצורך בפירוש התפילות אשר יסדו הראשונים אנשי כנסת הגדולה...ופעמים כדי לישב את הגרסה הוכרחתי לישב הדברים על פי הקדמות המקובלים עליהם השלום, מדוחק ומלחץ אשר קרה לי...שלא יכולתי לפרשם לפי הפשט...גם לפעמים שיהיה דרך הסוד לתוספת וסייג לשמור משמרת נוסחת הראשונים ז"ל". ובמקום אחר הוא מצטנע כמתנצל וכותב: "אמר הצעיר, ראיתי לפרש לך הנה, נוסחת ברכה מעין שבע על פי הקבלה כפי שלימדונו רז"ל מספריהם הנעימים. ואף שאיני מאנשיה ולא בינת אדם לי". מכל הציטוטים הנ"ל לא די בכך שאנו למדים על צניעותו הרבה אלא גם על רגישותו כאשר הוא נוגע בעניין טעון שעשוי לקומם את השמרנים לנוסח הקדום והמקורי כהוויתו. יש מן החוקרים שנשענו על

הסתבר שהייתה לו תרומה עצומה לחקר ההיסטוריה של יהדות תימן, היה המאבק כנגד כורכי הספרים שהשתמשו בספרים ישנים ועתיקים כחומר גלם לכריכת ספרים חדשים. כנגד מעשה זה יצא בתוקף רב והוכיח הלכתית שיש איסור חמור בכך משום חילול כתבי קודש. על כך כתב פרופ' רצהבי: "זעקתו של מהרי"ץ הנה זעקת אדם החרד לערכי תרבות היורדים לטמיון ובאמת מי יודע כמה שרידים חשובים מספרות יהודי תימן הלכו לאיבוד בגלל רשלנותם של הכורכים". למשפחתו של המהרי"ץ היה ביכנ"ס פרטי שהוקם ע"י זקנו לאחר גלות מוועז, ובהיותו כבן 42 גזר המלך המוסלמי שונא היהודים אלמהדי עבאס להחריב את כל בתי הכנסת ברחבי העיר צנעא ובכללם בית כנסת זה. על רקע אירוע היסטורי חיבר המהרי"ץ שלוש קינות המתארות גזרה זו ובאחת מהן נשא תפילה ותקווה שייבנו מחדש. אכן, לאחר 30 שנה שוחד אותו מלך ונתרצה להחיר ליהודים לבנות מחדש את בתי הכנסת. מהרי"ץ פדה מחדש את הקרקע עליה היה בנוי בעבר ביהכנ"ס המשפחתי ומכספו הפרטי בנה אותו לכל דורש. בית כנסת זה נשאר נחלת המשפחה עד חיסול גולת יהודי תימן והיה מהמרכזיים והמפורסמים בבתי הכנסת שבעיר צנעא "כניס בית צאלח". בצוואתו שנשתמרה כתב לבניו בעניין זה: "בני צריך שתדעו כי ישובה (של ביהכנ"ס) תלוי בנמיכות רוחכם לפני קהל ה', תעשו עצמיכם כאסקופה הנדרכת ותחשבו הקהל לאדונים לכם ואתם לעבדים להם...ובזה יהיה שלום רב פרוש על הכל". מהרי"ץ נפטר בגיל 90 בשנת 1805. זכותו תגן בעדינו.

הציטוט האחרון כדי להוכיח שהמהרי"ץ לא היה מקובל אלא נדחק משום דרכי שלום לרצות את כל המחנות על רקע המחלוקת כנגד החדרת הסידור הספרדי לתימן. מנגד יש מחסידיו הרבים הטוענים שאכן הוא היה מקובל אמיתי וכל התבטאותו הייתה כדי להמעיט בערך עצמו מתוך ענווה לשמה. על כך שהוא היה מקובל בכל הקהילות היהודיות ברחבי תימן, מעידים מאות רבות של שאלות הלכתיות שהופנו אליו מכל רחבי תימן ושאת תשובותיהן שלח לכל דורש ולבסוף ריכז את כולן בספרו "פעולת צדיק". יש אף שפנו אליו בשאלות מהקהילה היהודית בהודו עמה עמד בקשרים הדוקים. מהרי"ץ התנצח בשאלות הלכתיות מורכבות עם חכמי מצרים ולא אחת עמד על דעתו בתקיפות תוך ביסוס דעתו על מקורות קדומים. בתחילת דרכו הרבנית נטה להחמיר מאוד בכל תחום ובענייני שחיטה בפרט שיהודי תימן נהגו בהם על פי דעת המקלים מפני שחסו על ממונם של ישראל. אולם לאחר שנתמנה לשוחט נתמתנה דעתו וביטל דעתו מפני דעת הרוב. למעשה ניתן לומר שבעניינים לא מעטים נקט בשיטה זו אף על פי שלא נתיישרה עם דעתו האישית, משום דרכי שלום, והלך אחר דעת הרוב, אך כל זאת בתנאי שיש מוצא הלכתי אמיתי לכך. אולם כשנגע העניין בעניינים מהותיים ובעיקרי תורת ישראל לא הסס ועמד על דעתו דעת תורה בכל התקיפות. בכל נושא עניין שהובא לפסיקתו ושלדעתו היה עשוי לגרום למחלוקת בקרב הקהילה היה אומר: "ואם לא יהיה העניין מתוקן אלא במחלוקת, הנני מבטל דעתי מפני דעתם ובסוד המחלוקת לא תבוא נפשי". תחום נוסף בו הוא נתן דעתו עליו, ושביעבד

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

דוד זילברשטיין נולד בפולין. הוא היה תינוק קטן כש משפחתו עלתה לארץ. משפחת זילברשטיין הגיעה למעברה באבן יהודה.
לא היה בה לא מים ולא חשמל. צריפי המגורים היו עשויים אזבסט. אביו של דוד בנה בעשר אצבעותיו את הצריף הקטן. ימי ילדותו עברו עליו בנעימים. לבית הספר הוא צעד יחד עם חבריו שגרו בשכנות. מרחק הליכה של שלושה קילומטרים.
הילדים היו צועדים בחול הטובעני ומגיעים לבית הספר כאשר כיסיהם ונעליהם מלאים בחול.
בשעות הצהריים ילדי השכונה היו משחקים בין החור לות והשבילים או מאזינים לתסכיתים במכשיר הנקרא טרנזיסטור. הוריו של דוד חזרו מעבודתם רק בשעות הערב. לאחר שסיים את בית הספר היסודי, למד דוד בבית ספר מקצועי את לימודי הנגרות. ומאז ועד היום עובד עובד כנגר, מתקן ובונה רהיטים.

מתכונים

לכבוד החורף המתקרב

חמין קלאסי משובח

צפו חמין קלאסי, לעילוי מרטיבים משובחים לפרוסים את החמין אלטים במיוחד.

אופן הפקתו:

מקרים את הפלפולות אולם מספר לעזת או אולם.
מקלפים את הפלפולים ופורסים אותם אצטאליס. מחממים את פלפון
בסיר ומטגנים את הפלפול עד לפריסות נעלות לקופות מעט.
מקלפים את ליני פלפון וקוצצים אותן. מוסיפים לחמית ומטגנים
בדקה נוספת. מוסיפים את קוביות צוואר פלפול וצורבים מכל
הכיוונים. מוסיפים גם את קוביות מח פלפול וממליכים אטמן מעט.
מקלפים את תפוחי האדמה וחוצים כל אחד מהם לאורכו.
מוסיפים את תפוחי האדמה ואת הפלפולות אסיר, מוסיפים את
התבלינים ומצריבים היטב.

מה צריך?

8 עצמות מח, וול דאן (כל)
יחידה ביצוי של כ-2 ס"מ)
5 תפוחי אדמה
4 ליני לוח
4 כפות לוח סויה
2 בצלים גדולים
2 כוסות פלפולות אבנה
2 כפות פפריקה מתוקה
2 כפות מלח
1 כפית פלפול לחור
1 1/2 ק"ג קוביות צוואר פלפול
וול דאן

מתי אור דודי

ר' מרדכי טרזמאן

במועדו מתי ציון תמלא
עם אחד

מדוע בן אמה בטח בך
משתרר בגאון וחרפה
מדוע אני נשארתי בך
גולה נדח בארץ עיפה
מדוע כל טובי ממני
שדך עיני תמיד כל יום
לה צופה

חגני אבי המצא לי
תרופה

מלך מלכים רם על כל
רמים חן עשה עמנו
לטובה אות

כימי צאתי מארץ
מצרים הראנו נסים וגם
נפלאות

הנה גזרת בין הבתרים
ועבדום וענום ארבע
מאות

כזהר מתי על כל פשעי
תעבור

מדוע דודי ממני רחוק
עזב יונתו מרמס שמונה
מדוע עזבה שוכן שחק
באו בה זרים ויחללוה
מדוע שבט יהודה
בדחק בן אמה ואדום
הזילוה

כשה נאלמה בין גוזזיה

מתי יום הלחמו לבדו
מתי יודע לשם יום אחד
מתי יום גוג ומגוג יאבדו
מתי ישלם שם וכסא
יחד

מתי הרים כאילים
ירקדו מתי פרה ודב
ירעו יחד

מתי דגי ים ועוף ירעדו
מתי יהיה אחד ושמו אחד
מתי אקריב קרבן

ואלבישך רקמה
ושש אחבשך
ומשבצות זהב
על לבושך
ועטרת תפארת
תהיה בראשך
ועל כל כבוד יפה את
את רעייתי

מתי אור דודי יזרח
וינהר מתי מלכנו יצא
כגבור

מתי רגלי מבשר טוב
בהר מתי אסירים
תשלח מבור

מתי כאור חמה יאיר
סחר מתי על אויבי
מעלי תשבבור

מתי בנה מפל טמאה
יטהר מתי מלכי סיגים
תצרוף כבור

מתי המשפיל יזהיר

להאזנה לפיוט
בנעימה סרקו
את הקוד:

ועולה
קרוב גא את שנת
השמטה ויהיה נס
מצרים טפלה
התאנה את פגיה חנטה
חן כי לה משפט הגאלה
תתברך יוצר מעלה
ומטה תתקדש אל חי
נורא עליה

זה כמה נפשי בחיי
נקטה צרות תכופות
חוזרות חלילה
כלל: רשעים רבם
חרטה בני עולה יצאו
מכללא
כל יום יוסיפו על עלי
מוטה אין יום שאין
מרבה קללה
זכור מה היה לי והביטה
הסתו עבר גם קוץ כלה
בן קראת אותו אף אם
חטא עובר על פשע
מרבה מחילה
גא אבי הרחב את ארץ
חטה ארץ צבי היא לעם
סגלה
בזכות קנה במאה
קשיטה מקום אשר נטה
שם אהלה
המחנה הנשאר לפליטה
יקריב לה קרבן מנחה

ויצעקו וידע אלהים
חשבת להם קשי
העבדות
במצרים עשית שפטים
מימיהם דם וצפרדע
רבבות
מכה שלישית בה נקדש
שמו בא ערב עשה בהם
נקמה
מקנם אבד והפלה את
עמו שחין פרח באדם
ובהמה
ברד ירד כאבנים עלימו ארבה
נח בכל גבול מצרמה
חשך עב שלשת ימים לא קמו
בכוריהם הכה שוכן רומה
ובני ישראל יוצאים ביד רמה
גא רפה שבריה כי מטה
כליל שמורים יהיה
הלילה

הפינה לצעירים

תפזורת חורף

כ	א	ל	י	ע	מ	ש	ח
פ	ע	ח	ו	ר	ל	ב	ו
פ	נ	כ	ע	ג	ט	ו	ר
ו	ח	ב	כ	ר	א	צ	ף
ת	מ	י	י	פ	ג	מ	ג
ע	נ	ת	י	ל	ו	ל	ש
נ	ח	מ	ה	י	ר	ט	מ
ר	ד	ו	ו	ס	ד	ר	ב

חורף/ גשם/ מטריה/ ברד/ שלג/ מעיל/ רוח
בוץ/ שלולית/ מגפיים/ כפפות/ סוודר

השון

הגשם, אתם מאה מאה מאהביי אותנו או
לא? אהבי להסתכל בגשם שירד
בחול והתכרבל בגטיבה החמה?
אהביי לזעוד בין השלוליות?
או שאתם מאה שהאכור שבשמיים
גורם להם לקצת אכזריות גם באה...?
עז כל מציאות אפשר להסתכל מכוניות
הסתכלות שונות. שני אנשים יכולים
להיות באותו מקום, האחד ישמח והשני
לא יאהב את מה שקרה סביבו.
כל אחד מאיתנו שונה, אנחנו גורמים
במשפחות שונות, עם הרגלים שונים
ועם אופי שונה. אבל אחד מאיתנו
תחביבים שונים וגם - התעודדות
שונה. אנחנו זרימים אבל כל אחד
רואה את המציאות אחרת, אכבד את
השני ולהבין שמה שבו עם הגשם,
אבל אחד יש נקודת מבט שונה, וזה
בסדר! (:

.....
הפינה הזו היא בשבילכם,
ואני רוצים שתכתבו לנו על
מה מעניין אתכם שנכתוב כאן
בעלונים הבאים. אתם יותר
ממוזמנים לכתוב לנו למייל:
edotlyeladim@gmail.com

